

DEBATT OCH REFLEXER

EN DISTINKTIONSMEDVETEN KONSERVATISM

Av fil. stud. CLAES G. RYN

Fil. stud. Claes G. Ryns inlägg om den konservativa ståndpunkten i Sv.T. 8/66 väckte stort intresse och möttes även av motinlägg. Förf. bemöter i denna artikel en del av kritiken men går även in på frågan om tillämpningen av en konservativ åskådning, sådan han utvecklade den i sin tidigare artikel.

en ritual att vid utvecklandet av olika sociala problemlösningar hänvisa till behovet av anpassning efter en föränderlig verklighet. Vi lever i en tid av exempellösa omvälvningar, heter det, och utvecklingen fordrar, att vi hittar nya sätt att angripa problemen. Så inarbetat är detta tema, att det nästan framstår som debattens livsluft. Men hur kommer det sig, att vad som borde gälla för en ganska intetsägande truism gång efter annan hålls fram som ett bärande argument? Mycket talar för att vad vi här står inför är ett resultat av uppgivandet av tron på bestående värden, ett ideologiskt substitut för tron på verkliga kriterier för handlandet. Det förhärskande samhällstänkandet anser det inte möjligt att nå insikt i en objektiv, etisk sanning, efter vilken våra handlingar kan anpassas. Återstår då möjligheten att blott reagera på utvecklingens senaste fas, och på dess egna villkor — några andra erbjuder sig inte.

Naturalistisk människosyn

De som starkast framhäver behovet att tillmötesgå de "krav", som utvecklingen ställer, företräder i allmänhet en utpräglat naturalistisk människosyn. Detta är ingen tillfällighet. Uppfattningen att människan ytterst bara är ett komplex av materiella krafter pekar direkt hän in i eftergivenheten och apatin. Naturalistens förhållnings-

Den som i denna tid av aningslös fixering vid nuet och framtiden framhårdar i att upprätthålla ett historiskt perspektiv och en kritisk distans till de aktuella skeendena kan i det förhärskande samhällstänkandet urskilja talrika symtom på dagens djupgående kulturella kris. Han kan frapperas av den ensidiga människosyn, som nästan undantagslöst genomsyrar behandlingen av grundläggande sociala problem, och utan forceringar dra linjen till den förlust av mänsklig gemenskap, som kanske är den djupaste innebörden av vår belägenhet. Konfronterad med det "humanistiska" tänkandets djupnande fastlåsning vid naturvetenskapliga kategorier kan han fråga sig, om inte vår tids människor fallit offer för en grotesk drift att förneka sin egen mänsklighet.

Det har bland dagens tongivande samhällsdebattörer blivit något av

sätt blir fatalistiskt. Naturlagarna gäller obetingat. Det som sker, det sker. Man frestas tala om en människans återgång till materien.

Vilken motsägelse ligger inte i att våra naturalistiskt färgade samhällstänkare i de flesta fall också anser sig vara "progressiva" eller "radikala". Genom sina egna utgångspunkter har de ju uteslutit möjligheten att i någon reell mening ingripa i utvecklingen. En verklig radikalism skulle förutsätta, att vi någonstans "utifrån" (dvs. utifrån en insikt i permanenta värden) kunde påverka livets gång. Men naturalisten erkänner inte någon verklighet eller några kriterier utanför de materiella skeendena själva. Från sina egna fatalistiska och värderelativistiska utgångspunkter är han i en bemärkelse slav under utvecklingen — offer i stället för herre.

Den mekanistiska syn på människan, som alltför ofta återfinns bakom talet om de "krav" utvecklingen ställer, kan inte accepteras av en öppen och vidsynt samhällsfilosofi. Den moderna benägenheten att under intryck av det senaste århundradets naturvetenskapliga framsteg helt stirra sig blind på skeendena i den materiella sfären måste äntligen förkastas som en i grund ofullständig väg att närma sig tillvarons gåtor.

Tidstendensens romantiska underströmmar, vilka på senare år alltmer förstärkts i reaktion på en steril naturvetenskapskult, förebådar inget alternativ. Det kan med fog hävdas, att förbindelse-länken mellan ett romantiskt och ett naturalistiskt betraktelsesätt är långt starkare än det som skiljer. Ingetdera tar hänsyn till denna centrala mänskliga erfarenhet: — existensen av ett högre etiskt medvetan-

de hos oss själva, vilket verkar sovrande och urskiljande på våra upplevelser. Den sammansmältning av romantiska stämningar och kvasivetenskaplighet, som finns representerad i hitlerismen och kommunismen, borde stämma oss till allvarlig eftertanke.

Vår tids stora fråga är inte att efter naturvetenskapligt mönster utveckla en social ingenjörskonst. Den stora frågan är återvinnandet av den andliga insikt, som ensam kan ge stadga och riktning åt våra liv. Endast om vi tror, att det existerar en fast utsiktspunkt utanför de materiella skeendena och en mer än skenbar möjlighet att därifrån styra våra liv, kan vi hoppas forma en meningsfylld framtid. Dagens mest angelägna uppgift är att hitta vägen tillbaka till det som är primärt och bestående i mänsklig erfarenhet och som övergår den fysiska verkligheten. Den moderna fixeringen vid mätbara storheter måste ersättas av ett nytt intresse för kvalitativa realiteter. Vi kommer annars att fortsätta mot det kaos, som är verkligheten, skild från den ordnande dimensionen i vårt medvetande.

Det var med vår tids djupa andliga kris för ögonen som denne författare skrev artikeln *Den konservativa ståndpunkten* (Sv.T. 8/66). Den påtagliga etiska tonvikten i artikeln är en direkt följd av hur jag bedömer dagens situation. Även i enskildheter sökte jag framhäva sådant som enligt min uppfattning är särskilt angeläget konservativt tankestoff just i vår tid. Tillvägagångssättet torde få anses stå i god överensstämmelse med konservativ tradition. Jag betraktar det som uttryck för en sannare idémässig anpasslighet än den perspektivlösa glidningen inför tidsandan, som i

vissa kretsar kommit att ersätta en dynamisk, distinktionsmedveten konservatism.

Bergsingenjör Karl Björzéns svar (Sv.T. 10/66) på min artikel innehåller en rad synpunkter, till vilka jag helhjärtat kan ansluta mig. Hans artikel är ett glädjande bevis på att konservativ tanke av det djupgående slaget ännu icke är helt utdöd i Sverige. Exakt var hans uppfattning om konservatismen kolliderar med min, är jag ur stånd att se — och vad mera är, jag tror inte heller Björzén ser det! Hans svårigheter att finna något i min artikel, som han direkt kan förklara för oriktigt, är uppenbara. Gång på gång faller han tillbaka på formuleringar som att "Ryns uttrycksätt ger nästan intrycket, att...". Är det för mycket begärt, om jag ber att få det diskuterat, som jag *sagt*? Vad jag "nästan ger intryck av att" anse är ett fritt fält för möjliga karikatyrer.

Anglosaxisk konservatism

Björzéns fråga, om jag möjligen har mina intellektuella rötter i fransk konservatism, gör det tydligt, vad det är för en skräckbild han har i tankarna: de Maistre, Bonald, Maurras. Låt mig svara, att den konservatism jag huvudsakligen studerat och lärt av, är den engelska och amerikanska från Burke till Russell Kirk. Satserna i min artikel går tillbaka framför allt på den stora anglosaxiska konservativa traditionen. De speciella, strängt autoritära läror, varigenom de franska reaktionärerna skiljer sig från denna, är mig främmande och osympatiska.

Om Björzén slänger sin felaktiga referensram och samtidigt gör sig mera öppen för den etiska tonvikten i min artikel, kan jag inte tro

annat, än att han som beläst och insiktsfull bedömare snart skall se, att han egentligen inte motsäger mig genom vad han positivt hävdar. Påståendet att jag alls inte skulle behandla människan som samhällsvarelse, bör han omedelbart kunna ta tillbaka. Vad faller nämligen klarare under den rubriken än en diskussion av människans etiska villkor? En sådan rör ju såväl vid själva förutsättningarna för en civiliserad sammanlevnad som vid målet för denna.

Björzén anser sig i min artikel ha funnit prov på en överdrivet pessimistisk människosyn. Hans beläggställe är mitt uttalande, att människan inte kan "skapa något gudsrrike på jorden" utan endast "sträva efter att begränsa de negativa verkningarna av sin ofullkomlighet". Hans slutsats tycks vara, att jag skulle anse människan alltigenom ond. Om inte detta är Björzéns tolkning av mina ord, ser jag ingen som helst mening i hans invändning mot dem. Enkel logik borde emellertid göra klart, att i samma mån som individen begränsar sin ofullkomlighet närmar han sig fullkomligheten. En och samma odelbara tanke har sin positiva och sin negativa sida. Den ena motsäger inte den andra. Att jag i artikeln skjuter fram den negativa beror på mitt sammanhang, som är polemik mot en liberal och socialistisk utopism.

Björzéns formulering, att konservatismen "ser människans natur som i grunden god", är allt annat än lyckad, inte minst eftersom varje traditionell kristen måste ta avstånd från den. Men formuleringar åsido — vad han vill säga i sak är jag ense med.

Jag har givetvis inget att anmärka mot Björzéns påpekande, att

konservatismerna i många sammanhang uppställer ett *bör*. Vi måste emellertid ha klart för oss, att detta inte har något att göra med den okritiska instinktsmoral, som predikas idag. Kanske finns det skäl att påminna om att den djupaste etiska erfarenhet, som ligger till grund för konservatismerna och hela det västerländska arvet, talar till oss i form av ett *gör icke*. Det är på detta vis det etiska jaget hos oss själva utövar ett kritiskt och sovrande inflytande på uppdykande tankar, känslor och impulser inom oss. Det är ytterst ur denna "destillationsprocess" som ett sant *bör* i det personliga eller sociala livet stammar.

Vilospår

Björzéns bristande lyhördhet för det etiska perspektivet leder honom in på ett vilospår, när det gäller min kritik av en dogmatisk, naturalistiskt grundad rationalism. Han är t. o. m. nära att ställa sig den absurda frågan, om jag vill "ta avstånd från förnuftet". Detta trots att det av sammanhanget och ordalydelsen i min artikel borde framgå, att föremålet för min kritik är en abstrakt intellektualism, avskuren från förnuftets etiska förutsättningar. Mitt syfte är ju i själva verket att antyda en väg till skärpning av sanningssökandet.

Ordet fördom använder jag i Burkes mening:

Prejudice is of ready application in the emergency; it previously engages the mind in a steady course of wisdom and virtue, and does not leave the man hesitating in the moment of decision . . . Prejudice renders a man's virtue his habit . . .

Vad våra förfäder och vi själva förut tänkt och dömt blir *fördomar* i handlingens ögonblick. Detta utesluter naturligtvis inte, menar Burke, att vi då och då föran-

leds att ta upp enstaka sådana fördomar till förnyad granskning. Den nedvärderande betydelse, som radikalt språkbruk givit åt ordet och begreppet fördom, var just vad Burke vägrade att acceptera, eftersom denna nedvärdering är irrationell. Det var samma sak Disraeli menade, när han sade, att England "is safe in something much more precious than her accumulated capital—her accumulated experience". Till en utländsk besökare sade han en gång i samma mening, att England styres inte av logiken utan av parlamentet. Björzén tar fel, om han på denna punkt tror sig finna någon motsättning mellan Disraeli och dennes läromästare Burke, vars "divine effusions" han inte nog kunde beundra. Den som hos Disraeli tror sig finna någon överskattning av rationaliteten borde läsa om det ställe i *Coningsby*, som börjar: "We are not indebted to the Reason of man for any of the great achievements which are the landmarks of human action and human progress."

Ord och satser måste ses i sitt sammanhang. När jag polemiserar emot jämlikhetsidén borde det väl vara klart, att jag har *egalitarismen* i tankarna. "Likhet inför lagen", definierad som frånvaro av ståndsprivilegier är en annan sak. "Likhet inför Gud", innebärande icke att vi alla är lika goda kålsuppare utan att vi alla är ansvariga inför Gud, är en tredje idé. Utan odräglig omständlighet kan man dock inte beröra allt på en gång utan får lita på att sammanhanget gör klart, vad som åsyftas.

Men nog med försvar! Jag skulle hellre dröja vid de många fina tankarna och lyckade formuleringarna i Björzéns betraktelser över konservatismens väsen.